

Inkomensmobiliteit tussen generaties relatief hoog in Nederland

Marion van den Brakel en Linda Moonen

Hoge en lage inkomenswelvaart worden in Nederland slechts in beperkte mate doorgegeven van ouders op hun kinderen. Wel blijken kinderen uit ondernemersgezinnen later vaker ondernemer te worden dan kinderen van wie de ouders geen zelfstandige zijn. Ook uitkeringsafhankelijkheid wordt betrekkelijk vaak doorgegeven. Internationaal gezien is de loonmobiliteit tussen generaties in Nederland vrij hoog. Bij zonen is sprake van een hogere mobiliteit dan bij dochters.

1. Inleiding

In hoeverre kunnen kinderen hun welvaartspositie verbeteren ten opzichte van hun ouders? Het bekende spreekwoord zegt immers dat wie voor een dubbeltje geboren is, nooit een kwartje zal worden. Een geringe inkomensmobiliteit tussen generaties lijkt ongewenst, omdat achterstanden dan in sterke mate van ouder op kind worden doorgegeven. Het is voor ouders met een laag inkomen immers minder gemakkelijker om te investeren in de toekomst van hun kinderen dan voor ouders met een hoog inkomen. In Nederland worden dan ook gelijke kansen voor alle kinderen -ongeacht afkomst- door de overheid gestimuleerd door onder meer financiële ondersteuning van kwetsbare gezinnen en het aanbieden van goed en toegankelijk onderwijs.

In internationaal verband is veel onderzoek verricht naar de intergenerationale inkomensmobiliteit (zie bijvoorbeeld Corak, 2004; Piraino, 2007). Daaruit kwam naar voren dat de inkomenspositie van de ouders tot op zekere hoogte wordt doorgegeven aan de volgende generatie. Wel schiet veel onderzoek tekort in de meetkwaliteit van de inkomensgegevens, met name als het gaat om het inkomen van de ouders. Zo zijn er onderzoeken waarbij de respondenten zelf worden gevraagd een inschatting te geven van het vroegere inkomen van hun ouders. Ook zijn er voorbeelden waarbij het ouderlijk inkomen synthetisch wordt afgeleid uit andere bronnen met behulp van aggregaten van de door respondenten opgegeven karakteristieken van hun ouders (Corak, 2006; Piraino, 2007).

Met de longitudinale inkomensgegevens van het Inkomenspanelonderzoek (IPO) van het CBS is het mogelijk om consistent en zuiver inkomensmetingen van ouders uit 1985 te vergelijken met de inkomens van hun (inmiddels volwassen) kinderen in 2010. Voor dit artikel is voor ongeveer 100 duizend cases onderzocht in hoeverre het inkomen van de inmiddels volwassen kinderen in 2010 is verbeterd of verslechterd ten opzichte van het ouderlijk inkomen in 1985. De uitkomsten leveren een blauwdruk van de inkomensmobiliteit over de afgelopen 25 jaar in Nederland.

Behalve de welvaartspositie is ook de relatie tussen de economische activiteit van ouders en kinderen onderzocht. Worden bijvoorbeeld kinderen uit ondernemersgezinnen vaker zelf ook ondernemer vergeleken met kinderen van wie de ouders een baan als werknemer of een uitkering hadden? En in hoeverre wordt uitkeringsafhankelijkheid doorgegeven van generatie op generatie?

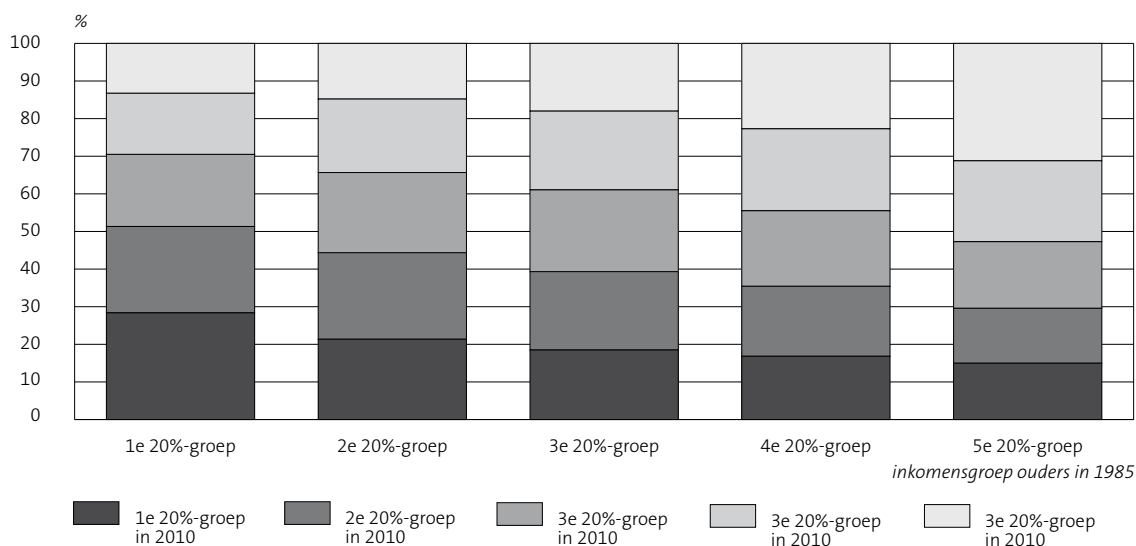
Om de inkomensmobiliteit ook in internationaal perspectief te kunnen plaatsen is specifiek voor Nederlandse werknemers de loonmobiliteit tussen generaties bepaald en vergeleken met die in andere westerse landen.

2. Beperkte overdracht van inkomenswelvaart

Inkomenswelvaart wordt slechts beperkt doorgegeven van ouders op kinderen (Pearsons $r = 0,19$, $p < 0,01$). Het grootste deel van de kinderen die opgroeiden in een gezin met een hoog gestandaardiseerd inkomen (CBS, 2012), wist deze gunstige inkomenspositie niet te behouden. Tegelijkertijd slaagde het merendeel van de kinderen uit de minst welvarende gezinnen erin hun eigen inkomenspositie te verbeteren. Deels hangt dit samen met het zogenaamde plafondeffect: de inkomenspositie van kinderen uit de minst welvarende gezinnen kan immers niet verslechteren, evenmin als die van kinderen uit de rijkste gezinnen kan verbeteren. Maar ook in de middengroepen is de overdracht van inkomen van ouders op kinderen beperkt.

Wel hebben kinderen die zijn opgegroeid in een gezin met een hoog inkomen later een grotere kans op een hoog inkomen dan kinderen uit een gezin met minder inkomen. Ook het tegenovergestelde geldt: kinderen uit relatief arme gezinnen hebben later zelf ook vaker te maken met een minder gunstige inkomenspositie.

2.1 Inkomensgroep kinderen (2010) naar inkomensgroep ouders (1985)

3. Zelfstandig ondernemerschap wordt vaak doorgegeven

De intergenerationele mobiliteit wordt ook wel in termen van transitie in beroeps- of onderwijsniveau weergegeven. Zo constateerden Blau en Duncan (1967) in de Verenigde Staten van de jaren zestig dat kinderen van ouders in hogere klassen een hoger beroepsniveau bereiken dan kinderen uit lagere klassen. Ook hebben kinderen van hoogopgeleide ouders als volwassenen vaker een hoger onderwijsniveau dan kinderen van laagopgeleide ouders (Traag en Sierman, 2011). Naast transitie in niveaus van inkomen, beroep of opleiding is het inzichtelijk de intergenerationele mobiliteit te beschrijven in termen van mutaties in economische activiteit. De nadruk ligt dan op hoe het inkomen verworven wordt, oftewel op de verschillen in voornaamste inkomensbron tussen ouders en kinderen.

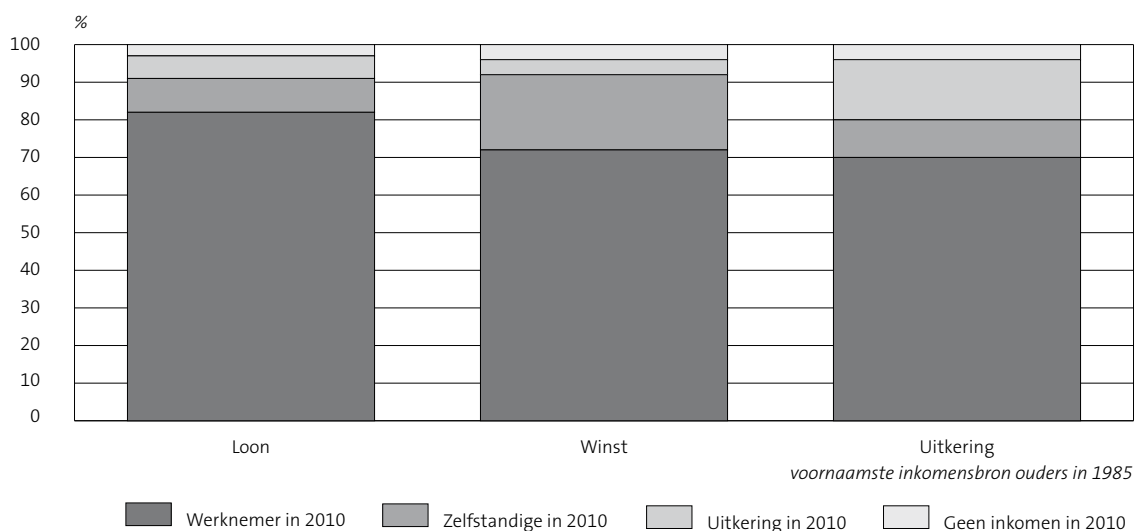
De IPO-uitkomsten laten een duidelijke samenhang zien tussen de economische activiteiten van kinderen en die van ouders. Zo zijn kinderen van ouders met een eigen onderneming zelf later vaker ondernemer dan anderen. Bijna 20 procent van de kinderen uit een ondernemersgezin werkt zelf ook als zelfstandige,

bij zonen is dat zelfs bijna 30 procent. Dat is beduidend vaker dan bij kinderen van ouders die voornamelijk van looninkomsten of een uitkering leefden.

Kinderen van ouders die hoofdzakelijk rondkwamen van een uitkering zijn eveneens zelf vaker afhankelijk van een uitkering. Ze hebben vier keer zo vaak een uitkering vergeleken met kinderen uit ondernemersgezinnen en bijna drie keer zo vaak als kinderen uit werknemersgezinnen.

Bij degenen die in 2010 geen inkomen hadden gaat het vrijwel steeds om (gehuwd) samenwonende jonge moeders.

3.1 Economische activiteit kinderen ¹⁾ (2010) naar voornaamste inkomensbron ouders (1985)

¹⁾ Exclusief studenten.

4. Zonen mobieler dan dochters

De loonelasticiteit (zie kader) in Nederland is gelijk aan 0,29. Zonen hebben een iets lagere elasticiteit dan dochters (0,27 tegenover 0,30), oftewel zonen zijn loonmobielier dan dochters. Andere studies naar inkomensmobiliteit toonden hetzelfde resultaat (Corak, 2004). Wel kan hierbij worden aangetekend dat vrouwen in het verleden telkens meer geprofiteerd hebben van een aantrekkende arbeidsmarkt dan mannen (Merens, Van den Brakel, Hartgers en Hermans, 2011). Dit suggereert dat wanneer het emancipatieproces verder voortzet, de loonoverdracht voor zonen en dochters steeds dichterbij elkaar komt te liggen.

4.1 Loonelasticiteit vaders (1985) en kinderen (2010) naar geslacht en leeftijd kind in 2010

	Totaal	Zonen	Dochters
Totaal	0,29	0,27	0,30
25–30 jaar	0,17	0,15	0,19
31–36 jaar	0,29	0,26	0,31
37–42 jaar	0,35	0,34	0,34

Loonelasticiteit

In de internationale onderzoeken naar inkomensoverdracht is het gebruikelijk na te trekken in hoeverre het loon van iemand afhangt van het vroegere loon van – gewoonlijk – de vader (Corak, 2004). Het zelf verdiende inkomen uit werk geeft immers in belangrijke mate het succes op de arbeidsmarkt weer. De samenhang in het loon wordt meestal uitgedrukt in de zogenoemde elasticiteit. De waarde van de elasticiteit ligt normaliter tussen 0 en 1, waarbij 0

duidt op geen enkele samenhang tussen het salaris van vader en kind (oftewel de inkomensmobiliteit tussen generaties is maximaal) en 1 complete samenhang weerspiegelt (de inkomensmobiliteit is minimaal). Bij het bepalen van de elasticiteit kunnen alleen positieve inkomens meegenomen worden. Zelfstandigen blijven daardoor buiten beschouwing, omdat zij verliezen kunnen lijden.

5. Loonmobiliteit in Nederland relatief hoog

In diverse OECD-landen is de inkomensmobiliteit van vaders op zonen onderzocht (zie bijvoorbeeld Corak, 2004). Door verschillen in de data en de wijzen waarop deze verzameld zijn, maar ook door een verscheidenheid aan conjuncturen en culturen kan het vergelijken van landen tot misleidende conclusies leiden. Corak (2006) heeft daarom internationaal vergelijkbare waarden voor de loonelasticiteit afgeleid. In tabel 5.1 zijn deze waarden aangevuld met die voor Nederland, die op een analoge manier is bepaald.

Tabel 5.1 toont grote verschillen tussen de landen. De loonelasticiteit in Denemarken, Noorwegen, Finland en Canada is naar verhouding klein, wat duidt op een hoge inkomensmobiliteit tussen generaties. In Frankrijk, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk is sprake van een betrekkelijk lage mobiliteit. De waarde van de Nederlandse loonelasticiteit (0,27) is gelijk aan die van Zweden en weerspiegelt een betrekkelijk hoge mobiliteit.

5.1 Loonelasticiteit van vaders en zonen

Denemarken	0,15
Noorwegen	0,17
Finland	0,18
Canada	0,19
<i>Nederland</i>	0,27
Zweden	0,27
Duitsland	0,32
Frankrijk	0,41
Verenigde Staten	0,47
Verenigd Koninkrijk	0,50

Bron: Corak (2006); voor Nederland: IPO 1985 en 2010.

6. Conclusie en discussie

De inkomensmobiliteit in Nederland is relatief hoog: zowel lage als hoge welvaart wordt slechts beperkt doorgegeven van generatie op generatie. Kinderen die opgroeiden in gezinnen met lage inkomens kunnen deze ongunstige inkomenspositie vaak verbeteren. Dat betekent dat mensen niet zozeer door hun achtergrond maar veeleer dankzij hun eigen capaciteiten kunnen stijgen op de sociaaleconomische ladder. De mate van inkomensmobiliteit kan in dit opzicht worden opgevat als een maat voor gelijke kansen. In Nederland is de loonmobiliteit tussen generaties in vergelijking met andere OECD-landen betrekkelijk hoog, net als in de Scandinavische landen. De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk kennen een beduidend lagere mobiliteit, wat betekent dat mensen daar veel meer dan in Nederland afhankelijk zijn van het succes van hun ouders.

Een aandachtspunt bij het onderzoek naar inkomensmobiliteit tussen generaties is de vergelijkbaarheid van de levensfase waarin ouders en kinderen zich bevinden. Verschillen in die levensfasen kunnen leiden tot een vertekend beeld van de inkomensmobiliteit. Indien de kinderen jonger (en dus minder ver in hun

carrière) zijn dan hun ouders, dan is een overschatting van inkomensmobiliteit mogelijk (Blanden, 2009). De kinderen in de onderzoeksdata voor dit artikel waren in 2010 gemiddeld 34 jaar oud, terwijl de ouders (meer specifiek: het hoofd van het huishouden) gemiddeld 39 jaar waren in 1985. Met het leeftijdsverschil tussen ouders en kinderen is rekening gehouden bij het bepalen van de inkomensmobiliteit (zie bijvoorbeeld Piraino, 2007).

Eerdere studies naar intergenerationele inkomenstransities maken duidelijk dat het gebruik van een meerjarig inkomen de voorkeur verdient boven een eenjarig inkomen. Ouders baseren keuzes voor investeringen in hun kinderen immers niet op basis van hun huidige inkomen, maar gaan veeleer uit van meerjarige inkomsten. Gebruik van het inkomen van een enkel jaar bij het bepalen van de inkomensmobiliteit tussen generaties kan dan leiden tot een overschatting van de mobiliteit. Corak en Heisz (1999) laten zien dat een gemiddeld inkomen van de vader over ten minste vijf jaar die overschatting minimaliseert. In de gepresenteerde IPO-uitkomsten kon echter alleen gebruik worden gemaakt van de jaarinkomens over 1985, omdat het IPO pas vanaf 1989 jaarlijks werd uitgevoerd. Wanneer gebruik zou zijn gemaakt van de gegevens van 1989 en de daaropvolgende jaren, zou het verschil in levensfase tussen ouders en kinderen echter te groot zijn geworden. De kinderen zouden dan in 2010 niet ver genoeg in hun carrière zijn geweest.

Bij onderzoek naar intergenerationele inkomensmobiliteit speelt de conjunctuur ten tijde van de waarneming een rol. Wanneer bijvoorbeeld beide generaties profiteerden van een bloeiende economie, zal de inkomensmobiliteit lager uitpakken dan wanneer alleen de ouders een hoogconjunctuur meemaakten. Ook het overheidsbeleid kan de mate van inkomensmobiliteit beïnvloeden. Zo kunnen een progressief belastingstelsel en subsidies op onderwijs effect hebben op de investeringen van ouders in hun kinderen. Meer algemeen gaat een hogere inkomensongelijkheid samen met een sterkere samenhang tussen de inkomens van twee generaties (Corak, 2006). Dit betekent dat inzicht in de inkomensmobiliteit, de inkomensongelijkheid en de samenhang tussen beiden handvaten kan bieden voor het overheidsbeleid. Zo kunnen maatregelen die gevolgen hebben voor de inkomensongelijkheid ook de inkomensmobiliteit beïnvloeden, en vice versa.

Dat laatste geldt natuurlijk ook voor de loonongelijkheid, waartegen de overheid zich sinds 2000 via het gelijkebeloningsbeleid wapent. De overheid streeft ernaar ongerechtvaardigde beloningsverschillen tussen groepen werkenden, bijvoorbeeld tussen mannen en vrouwen met hetzelfde werk, kleiner te maken. Daarvoor hebben het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de Commissie Gelijke Behandeling en de Stichting van de Arbeid begin deze eeuw ondermeer enkele digitale instrumenten ontwikkeld die arbeidsorganisaties helpen de gelijkloonwetgeving juist toe te passen (zie www.gelijkloon.nl). In 2006 is de werkgroep 'Gelijke beloning, dat werkt', ingesteld door het toenmalige kabinet, actief geweest om het gebruik van die instrumenten in bedrijven te promoten. Toch verdienden bijvoorbeeld vrouwen in 2009, rekening houdend met onder meer verschillen in werkduur, leeftijd, werkervaring, beroepsniveau en leidinggeven, gemiddeld maar net iets meer dan 90% van het bruto-uurloon van mannen (Merens et al., 2011). Deze achterstelling onderschrijft de IPO-uitkomst dat vrouwen minder loonmobiel zijn dan mannen.

Literatuur

Blanden, J. (2009). How Much Can We Learn From International Comparisons Of Intergenerational Mobility? CEE Discussion Paper, No. 111.

Blau, P. M. en O. D. Duncan (1967). *The American Occupational Structure*. New York: Wiley.

CBS (2012). *Welvaart in Nederland. Inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen*. Den Haag/Heerlen.

Corak, M. (2004). *Generational income mobility in North America and Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Corak, M. (2006). Do Poor Children Become Poor Adults? Lessons from a Cross Country Comparison of Generational Earnings Mobility. *Research on Economic Inequality*, 13: 143-88.

Corak, M. and A. Heisz (1999). The Intergenerational Earnings and Income Mobility of Canadian Men: Evidence from Longitudinal Income Tax Data. *Journal of Human Resources*, 34: 504-33.

Graaf, P. M. D. (1993). Family background and educational attainment in the Netherlands for the 1891–1960 birth cohorts. In: Y. Shavit en H.-P. Blossfeld (Eds.) *Persistent inequality: Changing educational attainment in thirteen countries*. Boulder, London: Westview Press.

Merens, A., M. van den Brakel, M. Hartgers en B. Hermans (red.) (2011). *Emancipatiemonitor 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Piraino, P. (2007). Comparable Estimates of Intergenerational Income Mobility in Italy. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 7, 2.

Traag, T. en C. Siermann (2011). Zo vader zo zoon, zo moeder zo dochter? Een onderzoek naar de intergenerationele overdracht van onderwijsniveau en -richting. *Sociaaleconomische trends*, 4/2011.

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
**	nader voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
0 (0,0)	eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen

2012–2013	2012 tot en met 2013
2012/2013	het gemiddelde over de jaren 2012 tot en met 2013
2012/'13	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2012 en eindigend in 2013
2010/'11–2012/'13	oogstjaar, boekjaar enz., 2010/'11 tot en met 2012/'13

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen, 2013.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.